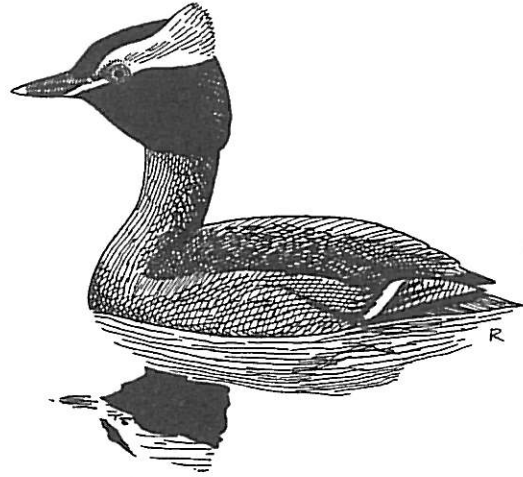

Horndykker *Podiceps auritus*

Global utbredelse

Utbredt i et belte omkring hele den nordlige halvkule, især i overgangen mellom løvskogs- og barskogs-beltene og på skogsteppene i Russland og Canada, men utbredelsen når noen steder nord til den subarktiske skoggrense. De nordatlantiske bestander (Island, Skottland og Nord-Norge) er ganske isolerte.

Norsk utbredelse og habitatvalg

Atlas-kartet gir et godt bilde av den nåværende forekomst i Sør-Norge, mens bildet for Nord-Norge påvirkes av ujevn dekning. Detaljkartlegging i de nordlige deler av Nordland (primært 1967 og -68; Fjeldså 1980) viste nemlig forekomst i de fleste lavlandsvatn i Skjærstad, Hamarøy, Tysfjord og Ballangen, hvilket tyder på en langt jevnere forekomst enn Atlas-kartet viser.

De fleste hekkevatn i Nordland ligger i lavlandet, stort sett under marin grense (ca. 100 moh). I Sverige, derimot, hekker enkelte par helt oppe ved tregrensa. Arten finnes mest i vatn med grunne partier på mineralrik berggrunn eller løssediment; disse stedene har rik bunnvegetasjon av tusenblad, tjønnaks og kransnålalger, samt et allsidig utvalg av vanninsekter, marflo og småfisk. Vestlandsvatna og tjern på oseaniske myrer er nok generelt for næringsfattige; også nedbørsforhold (vannstandssvingninger) kan sette grenser for artens norske utbredelse.

Etter eggleggingen kan enkelte par opptre svært skjult. Opptellingene foretas best sist i mai eller tidlig i juni og omkring solnedgang, når de lokale par gjerne hviler ute på åpent vann (Regnell 1981b).

Reiret plasseres som hos andre dykkere flytende i sivet, men horndykkeren synes å foretrekke forholdsvis lav vegetasjon av starr og elvesnelle, eller vierbusker ute i vannet. De fleste reir anlegges et stykke inne i glissen breddvegetasjon, på grensen mot tett vegetasjon, men de beste hekkestedene er likevel grunne bukter med mange små, tette «sivøyer» et stykke fra land.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

De fleste vatn på ytterkysten og i granittområder, f.eks. i Hamarøy, har glisne bestander. Derimot er horndykkeren tallrik i enkelte lavlandsvatn i kalksteins- og leirskifer-strøkene i indre Sørsalten, langs Tjeldsundet og i Troms. Bestandsstørrelsen i det nordlige av Nordland sist på 1960-tallet ble bedømt til 400 par (Fjeldså 1980), og den samlede norske bestand kan ha vært godt og vel 500 par. I dag har fritidsaktiviteter, garnfiske i åpne råker om våren o.l. ført til at horndykkeren har forlatt mange vatn i det gamle kjerneområdet. Samtidig har imidlertid arten utvidet hekkeområdet kraftig, så dagens bestandsanslag lyder på 1000-1500 par (se Tabell 1).

Horndykkeren var på 1800-tallet kun kjent fra noen få vatn på Helgelandskysten; ifølge lokalbefolkningen må vi imidlertid regne med gammel forekomst også i flere vatn i Salten og Ofoten. Andre steder er arten nyetablert, bl.a. i Levanger-traktene i Trøndelag (kjent fra 1953) og i Finnmark (i løpet av de siste 20 år). Bl.a. i Nord-Trøndelag har ekspan-

sjonen de siste år vært kraftig, og fylkets bestand i 1993 er beregnet til ca. 250 par (T. Haugskott pers. medd.). Landets nordligste kjente hekke lokalitet er Ifjorden, Finnmark 1990 (G. Bangjord pers. medd.). Fra Østlandet forelå første reirfunn i 1961 (Stange i Hedmark), og arten ble veletablert her på 1970-tallet. Fra Vestlandet forelå det første hekkebevis først i 1979 (Sveio i Sunnhordland).

Etableringen på Østlandet må sees som en forlengelse av ekspansjonen i Sverige. Her innvandret arten tidlig i vårt århundre fra landene øst for Østersjøen, og er i dag utbredt i store deler av landet, med ca. 2500 par (Regnell 1981a).

Hekkebiologi

Horndykkerne danner normalt par i løpet av vår-vinteren, især i fjorder og sund, eller i råker like før selve hekkestedet blir isfritt. Trolig holder mange par sammen flere år i trekk, men især etter en mislykket hekkesesong skjer det ofte makeskifte innen neste hekkesesong. Hele hekkeforløpet avhenger også mye av sosial konkurranse. Selv om små kolonier av og til oppstår i vatn med store næringsressomsråder og begrenset sivforekomst, er antallet hekkepar på «kjernelokalitetene», og deres ungeproduksjon, meget stabil fra år til år.

Eggleggingen starter vanligvis midt i mai, men kan forsinkes av sen isløsning. Enkelte førstekull legges først i juli, og omlegging skjer i juni til sist i august. Mens kull på 3-8 egg er alminnelig i mange bestander, er kullstørrelsen i Nord-Norge oftest 3-4 egg (sammenlign Fjeldså 1973c og Ferguson & Sealy 1983).

For norske par (Fjeldså 1973c) var de viktigste tapsårsaker reirplyndring (21%), vannstandsendringer (7%) og ungedød i første leveuke. Klekking foregikk i 75% av reirene (63% for alle lagte egg), og 53% av ungene overlevde. Med omlegging og sjeldne tilfeller av to kull unger fikk et gjennomsnittspar 1.6 unger på vingene.

Trekkforhold

Horndykkeren er ingen utpreget trekkfugl. Sjøfugltellingene har vist en betydelig vinterforekomst i skjermede, grunne områder i skjærgården fra Helgelandskysten til Sunnmøre, antakelig den nordnorske hekkebestand. Morfologiske undersøkelser tyder imidlertid på at fugler av nordnorsk eller islandsk type regelmessig når De britiske øyer, Nederland og SV-Grønland; fugl av baltisk type forekommer derimot langs Skagerak-kystene, eller trekker over land mot sørøst.

Jon Fjeldså

Horndykker *Podiceps auritus*

89 ● Konstatert hekking

28 ● Sannsynlig hekking

17 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

